

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування

Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту
Кафедра суспільних дисциплін

07-10-113М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до семінарських занять
навчальної дисципліни «Загальна психологія»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Психологія»
спеціальності С4 «Психологія»
денної і заочної форм навчання

Рекомендовано
науково-методичною
радою з якості ННІЕМ
Протокол № 3 від 18.11.2025 р.

Рівне – 2025

Методичні вказівки до семінарських занять навчальної дисципліни «Загальна психологія» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Психологія» спеціальності С4 «Психологія» денної і заочної форми навчання [Електронне видання] / Созонюк О. С., Стасюк М. І., Антончук Т. П. – Рівне : НУВГП, 2025. – 45 с.

Укладачі: Созонюк О. С., кандидат психологічних наук, доцент кафедри суспільних дисциплін; Стасюк М. І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри суспільних дисциплін; Антончук Т. П., старший викладач кафедри суспільних дисциплін.

Відповідальний за випуск: Сокаль В. А., кандидат педагогічних наук, в.о. завідувача кафедри суспільних дисциплін ННІЕМ НУВГП.

Керівник групи забезпечення спеціальності «Психологія»: Шпак С. Г.

Попередня версія методичних вказівок: 07-03-32

© О. С. Созонюк,
М. І. Стасюк,
Т. П. Антончук, 2025
© НУВГП, 2025

Вступ

Вивчення дисципліни «Психологія» передбачає здобуття студентами уявлень про природу психіки людини, співвідношення природних (натуральних) і соціальних (культурних) чинників становлення та розвитку особистості.

Для успішного здійснення професійної діяльності необхідними є знання про сутність та складові поведінки людини, знання про закономірності перебігу психічних процесів, сутність психічних станів людини, індивідуально-психологічні властивості особистості, а також психологічні фактори розвитку міжособистісних та міжгрупових стосунків.

Метою вивчення навчальної дисципліни є пізнання закономірностей психічної діяльності та індивідуально-психологічних властивостей особистості; формування потреби в особистісному розвитку, вмінь виявляти психологічні особливості інших людей та будувати позитивні стосунки з оточенням і досягати індивідуальних цілей у процесі навчання, системи психолого-педагогічних знань, які сприятимуть ефективності професійної (управлінської) діяльності.

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

- засвоєння основних термінів і понять психології та педагогіки на рівні відтворення;
- тлумачення та використання їх у повсякденному та професійному житті;
- формування вмінь і навичок використання психодіагностичних методик відповідно до їх призначення, психологічних знань про людину для аналізу конкретних життєвих ситуацій.

Згідно з вимогами державних стандартів щодо вищої освіти, студент, вивчаючи дисципліну «Психологія», повинен знати:

- закономірності становлення наукової психології; основний зміст науково-теоретичного психологічного знання (на відміну від знання стихійно емпіричного);
- основні складові та напрями сучасних психологічних досліджень;
- психологічну структуру та основні підходи до вивчення особистості;
- зміст основних характеристик індивідуально- психологічного життя людини (здібності, характер, темперамент);
- значення та співвідношення пізнавальної (інтелектуальної) та емоційно-вольової (афективної) сфери у житті людини;
- структуру, функції та зміст основних видів діяльності;
- сутність спілкування як засобу міжособистісної взаємодії;
- історичний контекст формування та зміст основних педагогічних категорій (освіта, навчання, виховання);

- значення та взаємовідношення процесів розвитку та саморозвитку в педагогічній практиці навчальних закладів різних рівнів; Основний зміст державного стандарту освіти та напрями реформування системи освіти в Україні відповідно до вимог сучасного суспільства;

уміти:

- володіти основними категоріями психолого-педагогічних знань та застосовувати їх при виконанні теоретичних і практичних завдань;

- ставити мету, планувати задачі та визначати методи дослідження психологічних категорій (пізнавальні процеси, емоційна сфера, прояви індивідуальності);

- інтерпретувати дані досліджень та визначати напрями корекційної роботи з урахуванням індивідуально-психологічних властивостей особистості.

Вивчення навчальної дисципліни «Загальна психологія» спрямовано на формування таких компетенцій:

Загальні компетенції:

- здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях;

- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;

- здатність бути критичним і самокритичним;

- здатність генерувати нові ідеї (креативність);

- навички міжособистісної взаємодії.

Спеціальні компетенції:

- здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології;

- здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ;

- здатність розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання);

- здатність самостійно збирати і опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з психологічних джерел;

- здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій;

- здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження;

- здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації;

- здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту;

- здатність дотримуватись норм професійної етики;

- здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Програмні результати навчання:

- аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання;

- розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань;

- здійснювати пошук інформації з різних джерел для вирішення професійних завдань в т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних

технологій;

- обґрунтувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел;

- Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватись процедури дослідження.

- рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки;

- презентувати результати власних досліджень усно/письмово для фіхівців і нефахівців;

- формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культурних особливостей співрозмовника.

Методичні поради для роботи над дисципліною

Для розуміння студентами змісту курсу, системи семінарських занять та самостійного вивчення, форми підсумкового контролю вказівки містять програму навчальної дисципліни, теми і плани семінарських занять, теми самостійної роботи та вимоги до звіту про її виконання, індивідуальні завдання, питання до модульного контролю, рекомендовану (базову, допоміжну) літературу, інформаційні ресурси.

Для успішної підготовки до семінарського заняття розділ «Плани семінарських занять» містить тему, вид семінарського заняття, методи, які будуть застосовуватись в процесі проведення семінару, мотивацію навчання, мету, актуалізацію опорних знань, план, основні поняття, зміст узагальнення вивченого, завдання для підготовки до семінарського заняття, контрольні запитання до теми та літературу з вказівкою сторінок вивчення відповідної теми.

З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, студентам пропонується опрацювання конспекту лекції, рекомендованої літератури та контрольні запитання для самоперевірки.

Плани семінарських занять

Семінарське заняття №1

Тема: Методи психологічних досліджень

Вид заняття: семінар – розгорнута бесіда

Методи: бесіда, діагностика знань, психологічне дослідження, самостійна робота

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Мета: знати предмет і завдання, етапи розвитку психології як науки,

наукові школи (напрямки) сучасної психології, основні категорії психології, основні та допоміжні методи психологічних досліджень

вміти здійснювати порівняльний аналіз теорій сучасної психології, обґрунтовувати доцільність використання методів психологічних досліджень, визначати за допомогою тестів рівень здібностей в області практичної психології, вмінь реально оцінювати інших.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми «Цілі та завдання психолого-педагогічної підготовки. Психологія як наука. Психіка та її розвиток. Рівні вияву психіки»

План

1. Основні вимоги до методів психології.
2. Основні методи психології. Спостереження та експеримент.
3. Допоміжні методи психологічних досліджень.
4. Кількісний та якісний аналізи дослідження психічних явищ.

Основні поняття: психологія, психіка, поведінка, наукові школи сучасної психології, основні методи психологічних досліджень, спостереження, експеримент, допоміжні методи психологічних досліджень, опитування, тест, бесіда, інтерв'ю, методи аналізу продуктів діяльності, самооцінки, незалежних характеристик, кількісний та якісний аналізи психологічних досліджень

Узагальнення вивченого: виконання вправ, робота з психологічними тестами, діагностика знань.

Література:

1. Кочубей А. В., Прохоров Б. І. Психологія : навчальний посібник. Рівне : НУВГП, 2011. 193 с.
2. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник / Видання третє, перероблене та доповнене. К. : «Центр навчальної літератури», 2008. С. 26–35.
3. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. / 3-тє вид., випр. К. : Вища шк., 2004. С. 37–83.
4. Сисоєва С. О., Поясок Т. Б. Психологія та педагогіка : підручник для студентів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю традиційної та дистанційної форм навчання / Вид. 2-ге, доп., випр. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2008. С. 14.
5. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки : посібник. К. : Академвидав, 2003. С. 11–55.
6. Якубовська С. С. Психологія і педагогіка : навч. посібник. Рівне : НУВГП, 2012. 324 с.

Завдання для підготовки до семінарського заняття.

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні питання до теми «Методи психологічних досліджень»

1. Дайте визначення психології як науки.
2. Визначте предмет психології.
3. Визначте основні категорії психології.
4. Охарактеризуйте структуру психіки.
5. Охарактеризуйте розвиток психіки.
6. Охарактеризуйте рівні вияву психіки.
7. Назвіть етапи розвитку психології як науки.
8. Назвіть та охарактеризуйте напрями (наукові школи) сучасної психології.
9. Охарактеризуйте групи наукової психології.
10. Визначте та охарактеризуйте методологічні принципи психології.
11. Назвіть та охарактеризуйте основні методи психологічних досліджень.
12. Назвіть та охарактеризуйте допоміжні методи психологічних досліджень.
13. Визначте умови одержання надійних результатів дослідження.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Семінарське заняття № 2

Тема: Закономірності і властивості відчуттів та сприймання

Вид заняття: семінар-розгорнута бесіда

Методи: бесіда, діагностика знань, психологічне дослідження, самостійна робота

Мета: *знати* визначення відчуття, сприймання, спостереження, спостережливості, уваги, уважності; класифікацію, різновиди, основні закономірності та властивості відчуттів і сприймання; види і форми уваги, фактори, які сприяють привертанню і підтриманню уваги.

вміти здійснювати порівняльний аналіз відчуттів і сприймання, визначати різновиди відчуттів і сприймання, види та форми уваги.

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Актуалізація опорних знань : контрольні запитання до теми «Форми вияву психіки: сенсорно-перцептивний рівень пізнання»

План

1. Закономірності та властивості відчуттів.
2. Закономірності та властивості сприймання.
3. Увага як умова адекватного сприймання. Види і форми уваги.
4. 5. Характерні особливості уваги. Основні принципи корекції уваги.
5. Уважність і спостережливість як властивості особистості.

Основні поняття: сенсорно-перцептивний рівень пізнання, відчуття, сприймання, властивості відчуттів, властивості сприймання, спостереження, спостережливість, увага, види уваги, форми уваги, уважність.

Узагальнення вивченого: виконання вправ, робота з психологічними тестами, діагностика знань

Література:

1. Кочубей А. В., Прохоров Б. І. Психологія : навчальний посібник. Рівне : НУВГП, 2011. 193 с.
2. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник / Видання третє, перероблене та доповнене. К. : «Центр навчальної літератури», 2008. С. 26–35.
3. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. / 3-тє вид., випр. К. : Вища шк., 2004. С. 37–83.
4. Сисоєва С. О., Поясок Т. Б. Психологія та педагогіка : підручник для студентів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю традиційної та дистанційної форм навчання / Вид. 2-ге, доп., випр. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2008. С. 14.
5. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки : посібник. К. : Академвидав, 2003. С. 11–55.
6. Якубовська С. С. Психологія і педагогіка : навч. посібник. Рівне : НУВГП, 2012. 324 с.

Завдання для підготовки до семінарського заняття

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання

до теми «Закономірності і властивості відчуттів та сприймання»

1. Охарактеризуйте форми пізнавальної діяльності.
2. Дайте визначення пізнавальної діяльності.
3. Охарактеризуйте чуттєву пізнавальну діяльність.
4. Дайте визначення відчуття.
5. Охарактеризуйте різновиди відчуттів.
6. Охарактеризуйте загальні властивості відчуттів.
7. Дайте визначення сприймання.
8. Охарактеризуйте різновиди сприймання.
9. Охарактеризуйте властивості сприймання.
10. Дайте визначення спостереження.
11. Дайте визначення спостережливості.
12. Дайте визначення увазі.
13. Охарактеризуйте види і форми уваги
14. Дайте визначення уважності.
15. Охарактеризуйте основні принципи корекції уваги.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Семінарське заняття № 3

Тема: Уява як вища форма розумової діяльності

Вид заняття: семінар-доповідь

Методи: бесіда, діагностика знань, психологічне дослідження, самостійна робота

Мета: *знати* визначення та види мислення, пам'яті, мовлення, уяви;
вміти визначати різновиди мислення, пам'яті, уяви; застосовувати отримані знання в професійній діяльності.

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Актуалізація опорних знань : контрольні запитання до теми
«Форми вияву психіки: раціональні форми пізнання»

План

1. Поняття про уяву. Різновиди уяви.
2. Процес створення образів (прийоми) уяви. Індивідуальні особливості уяви людини.
3. Уявлення. Зв'язок уявлення з мовленням. Мова і мовлення як засоби задоволення пізнавальних потреб людини. Поняття про мову. Елементи мови. Функції мови.
4. Поняття про мовлення. Функції мовлення. Різновиди мовлення.

Основні поняття: мислення, пам'ять, уява, уявлення, мова, мовлення.

Узагальнення вивченого: діагностика знань, виконання вправ, робота з психологічними тестами.

Література:

1. Кочубей А. В., Прохоров Б. І. Психологія : навчальний посібник. Рівне : НУВГП, 2011. 193 с.
2. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник / Видання друге, перероблене та доповнене. К. : «Центр навчальної літератури», 2004. С. 99–104; 167–206.
3. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. / 3-тє вид., випр. К. : Вища шк., 2004. С. 278–388, 341–355, 128, 420–423.
4. Сисоєва С. О., Поясок Т. Б. Психологія та педагогіка : підручник для студентів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю традиційної та дистанційної форм навчання / Вид. 2-ге, доп., випр. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2008. С. 135–139.
5. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки : посібник. К. : Академвидав, 2003. С. 136–163.
6. Якубовська С. С. Психологія і педагогіка : навч. посібник. Рівне : НУВГП, 2012. 324 с.

Завдання для підготовки до семінарського заняття

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

«Уява як вища форма розумової діяльності»

1. Охарактеризуйте раціональну пізнавальну діяльність.
2. Дайте визначення мисленню.
3. Назвіть та охарактеризуйте види мислення.
4. Назвіть та охарактеризуйте етапи розумової дії.
5. Назвіть та охарактеризуйте прийоми мислення.
6. Назвіть та охарактеризуйте індивідуальні особливості мислення або якості розуму.
7. Дайте визначення професійному мисленню.
8. Дайте визначення пам'яті.
9. Назвіть та охарактеризуйте види пам'яті.
10. Назвіть та охарактеризуйте процеси пам'яті.
11. Назвіть та охарактеризуйте індивідуальні відмінності пам'яті.
12. Дайте визначення уяві.
13. Назвіть та охарактеризуйте різновиди уяви.
14. Назвіть прийоми створення образів уяви.
15. Дайте визначення мови.
16. Назвіть елементи мови.
17. Назвіть функції мови.
18. Дайте визначення мовленню.
19. Назвіть та охарактеризуйте функції мовлення.
20. Назвіть та охарактеризуйте різновиди мовлення.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Семінарське заняття № 4

Тема: Форми переживання емоцій і почуттів. Виховання волі

Вид заняття: семінар-практикум

Методи: бесіда, діагностика знань, психологічне дослідження, самостійна робота

Мета: *знати* визначення емоцій, почуттів, волі, основні шляхи подолання стресу та виховання волі

вміти визначати основні емоційні стани; застосовувати отримані знання в професійній діяльності

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Актуалізація опорних знань : контрольні запитання до теми

«Форми вияву психіки: емоційно-вольова сфера людини»

План

1. Форми переживання почуттів.
2. Основні шляхи подолання стресу.
3. Техніки керування емоціями.
4. Воля. Довільні дії та їх особливості. Аналіз складної вольової дії.
5. Виховання волі. Безвілля, його причини та переборення.

Основні поняття: емоції, почуття, психічні стани, форми переживання почуттів, воля, вольові якості особистості.

Узагальнення вивченого: діагностика знань, виконання вправ, робота з психологічними тестами.

Література:

1. Кочубей А. В., Прохоров Б. І. Психологія: навчальний посібник. Рівне : НУВГП, 2011. 193с.
2. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник / Видання друге, перероблене та доповнене. К. : «Центр навчальної літератури», 2004. С. 211–231.
3. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. / 3-тє вид. К. : Вища шк., 2004. С. 357–397.
4. Сисоєва С. О., Поясок Т. Б. Психологія та педагогіка : підручник для студентів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю традиційної та дистанційної форм навчання / Вид. 2-ге, доп., випр. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2008. С.162–172.
5. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки : посібник. К. : Академвидав, 2003. С. 172–184.
6. Якубовська С. С. Психологія і педагогіка : навч. посібник. Рівне : НУВГП, 2012. 324 с.

Завдання для підготовки до семінарського заняття

І. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

«Форми переживання емоцій і почуттів. Виховання волі»

1. Поняття про емоції та почуття.
2. Функції емоцій і почуттів.
3. Основні емоційні стани.
4. Форми переживання почуттів.
5. Основні шляхи подолання стресу.
6. Характерні особливості почуттів.
7. Вищі почуття.
8. Шляхи подолання стресу.
9. Техніки керування емоціями.

10. Індивідуальні емоційні прояви.
11. Поняття про волю.
12. Вольові дії.
13. Структура вольового акту.
14. Вольові якості особистості.
15. Вольова активність людини.
16. Виховання волі.
17. Безвілля, його причини та переборення.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Завдання для підготовки до семінарського заняття

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

«Індивідуально-психологічні властивості особистості»

1. Охарактеризуйте та порівняйте поняття індивід, особистість, індивідуальність.
2. Проаналізуйте структуру особистості.
3. Дайте визначення самосвідомості.
4. Охарактеризуйте структуру самосвідомості.
5. Охарактеризуйте структурні елементи «Я-Концепції».
6. Дайте визначення самооцінки, рівня домагань, самоповаги.
7. Назвіть шляхи збереження самоповаги.
8. Назвіть механізми пасивного психологічного захисту.
9. Охарактеризуйте типи темпераменту.
10. Назвіть прояви, риси, акцентуації характеру.
11. Охарактеризуйте види людських здібностей.
12. Проаналізуйте структуру здібностей.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Семінарське заняття № 6

Тема: Засоби комунікації

Вид заняття: семінар-доповідь

Методи: бесіда, діагностика знань, психологічне дослідження, самостійна робота

Мета: *знати* вербальні, невербальні, комп'ютерні засоби професійно-педагогічної комунікації, правила педагогічного спілкування

вміти застосовувати отримані знання в професійній діяльності

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми «Діяльність як форма активності особистості. Спілкування як умова формування особистості»

План

1. Вербальні засоби комунікації.
2. Невербальні засоби комунікації.
3. Комп'ютерні засоби комунікації.
4. Культура мови і мовлення студента.

Основні поняття: вербальні, невербальні, комп'ютерні засоби професійно-педагогічної комунікації, правила педагогічного спілкування

Узагальнення вивченого: діагностика знань, виконання вправ, робота з психологічними тестам.

Література:

1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посібник. К. : ВЦ «Академія», 2006. С. 113–209 (Альма-матер).
2. Кочубей А. В., Прохоров Б. І. Психологія : навчальний посібник. Рівне : НУВГП, 2011. 193 с.
3. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. / 3-тє вид., випр. К. : Вища шк., 2004. С. 226–236.
4. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник / Видання друге, перероблене та доповнене. К. : «Центр навчальної літератури», 2004. С. 66–73.
5. Психологія : підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова ; 4-те вид., стереотип. К. : Либідь, 2003. С. 453–467.
6. Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. К. : Академвидав, 2007. С. 344–3348 (Альма-матер).
7. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки : посібник. К. : Академвидав, 2003. С. 70–79.
8. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки : посібник. К. : Академвидав, 2003. С. 78–79.
9. Філоненко М. М. Психологія спілкування : підручник. К. : Центр учбової літератури, 2008. С. 151–18.
10. Якубовська С. С. Психологія і педагогіка : навч. посібник. Рівне : НУВГП, 2012. 324 с.

Завдання для підготовки до семінарського заняття

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми «Засоби комунікації»

1. Поняття про діяльність.
2. Діяльність як цілеспрямована й усвідомлена активність особистості.
3. Структура діяльності: цілі, мотиви, дії.
4. Компоненти дії і їх функції.
5. Основні види людської діяльності.
6. Класифікація діяльності.
7. Поняття про навички, вміння, звички.
8. Поняття про спілкування.
9. Спілкування як умова формування особистості.
2. Структура спілкування.
3. Види спілкування.
4. Функції спілкування.
5. Засоби професійно-педагогічної комунікації: вербальні, невербальні, комп'ютерні.
6. Формування комунікативної культури студента.
7. Правила педагогічного спілкування.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Семінарське заняття № 7

Тема: Міжособистісні стосунки у групі

Вид заняття: семінар - розгорнута бесіда

Методи: бесіда, діагностика знань, психологічне дослідження, самостійна робота

Мета: *знати* визначення понять «соціальна група», «міжособистісні стосунки», «психологічна сумісність», «конфлікт»; *види* соціальних груп, міжособистісних стосунків, сумісності, конфліктів
вміти застосовувати отримані знання в професійній діяльності

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Актуалізація опорних знань : контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Соціально-психологічна сфера особистості»

План

1. Поняття «соціальна група». Класифікація груп.
2. Види міжособистісних стосунків.
3. Види сумісності. Психологічна сумісність.
4. Поняття про конфлікт. Конфлікт у міжособистісних стосунках.

Основні поняття: група, види груп, міжособистісні стосунки, види міжособистісних стосунків, психологічна сумісність, види сумісності, конфлікт, види конфліктів.

Узагальнення вивченого: діагностика знань, виконання вправ, робота з психологічними тестами.

Література:

1. Кочубей А. В., Прохоров Б. І. Психологія : навчальний посібник. Рівне : НУВГП, 2011. 193 с.
2. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник / Видання друге, перероблене та доповнене. К. : «Центр навчальної літератури», 2004. С. 66–73.
3. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. / 3-тє вид., випр. К. : Вища шк., 2004. С. 226–236.
4. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки : посібник. К. : Академвидав, 2003. С. 78–79.
5. Психологія : підручник/ Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова ; 4-те вид., стереотип. К. : Либідь, 2003. С. 453–467.
6. Якубовська С. С. Психологія і педагогіка : навч. посібник. Рівне : НУВГП, 2012. 324 с.

Завдання для підготовки до семінарського заняття

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

«Міжособистісні стосунки у групі»

1. Поняття про групу.
2. Класифікація груп.
3. Види міжособистісних стосунків.
4. Види сумісності.
5. Психологічна сумісність.
6. Поняття про конфлікт.
7. Види конфліктів.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Теми доповідей і рефератів

Тема «Предмет психології, її задачі.

Психологія в структурі сучасних наук»

1. Основні етапи становлення й розвитку психології.
2. Тлумачення понять «свідомість» і «самосвідомість» у провідних психологічних теоріях.
3. Проблеми методу дослідження в психології.
4. Змінені стани свідомості: медитація, гіпноз, вплив наркотичних препаратів тощо. Можливі механізми їх пояснення.
5. Паранормальні явища: можливі механізми та природа їх прояву.
6. Роль психологічних знань у формуванні фахівця.
7. Еволюція психіки.

Практичні завдання

Завдання 1.

Чи згодні Ви з такою думкою філософа Платона: «Пізнай самого себе – і ти пізнаєш увесь світ»? Обґрунтуйте відповідь.

Завдання 2.

Прокоментуйте подані висловлювання. Відповідаючи на поставлене запитання, наведіть докази «за» і «проти». «Психологія – це не наука, а як там не є життєва практика! Подивіться на таксистів, офіціантів, ворожок, жебраків – чим не психологи? Увійти в довіру, вчасно зорієнтуватися щодо Ваших слів і емоційного стану, змусити повірити, довіритися, угадати Ваш настрій, соціальний стан, особливості характеру, а потім скористатися цим – так тут і «справжнім» психологам є чому повчитися!»

Завдання 3.

Розкрийте зміст прислів'їв і приказок на психологічну тему. 1. Наука в ліс не веде, а з лісу виводить. 2. Щоб пізнати людину, треба з нею пуд солі з'їсти. 3. Яблуко від яблуні недалеко падає. 4. Товариш пізнається в біді.

Завдання 4. Визначте, які галузі психології вирішують такі завдання: 1. Визначити фактори, що впливають на перебіг кризи підліткового віку. 2. Виявити причини зниження продуктивності праці на підприємстві. 3. Розробити способи залучення уваги учнів на уроці. 4. Виявити лідера в колективі й залучити його до організації групової роботи. 5. Визначити темперамент людини за особливостями поведінки. 6. Вивчити вплив добових біоритмів людини на продуктивність її праці. 7. Установити обсяг короткочасної пам'яті в людей похилого віку. 10 8. Розробити способи встановлення ділових взаємин у колективі, що формується.

Завдання 5. Визначте, які методи психологічних досліджень використовувалися в таких ситуаціях:

1. Для перевірки дієвості розробленої вченими методики швидкого навчання іноземної мови організовується дослідження, під час якого одну групу піддослідних навчають запропонованим способом, а іншу – традиційним. Потім результати порівнюються.

2. Групі людей необхідно письмово відповісти на запитання про їхні інтереси.

3. Психолог пропонує дітям намалювати неіснуючу тварину.

4. На консультації в психолога відвідувач розповідає про проблеми, які його турбують.

5. Досліджуючи трудову діяльність менеджера, психолог залишається непомітним у приміщенні.

6. Щоб дізнатися про особливості міжособистісних стосунків, що виникають у групах туристів, які прямують далекими маршрутами, психолог, вдаючи звичайного туриста, приєднується до однієї з груп.

7. Під час відбору учнів у клас для обдарованих дітей психолог вивчає їхні здібності.

Контрольний тест

1. Головними формами прояву й існування психіки є:

- а) психічні процеси, факти, функції;
- б) психічні реакції, властивості, стани;
- в) психічні процеси, стани, властивості.

2. Згідно з найпоширенішою в сучасній психології точкою зору, психіка є 20 властивістю:

- а) усього живого;
- б) усього існуючого;
- в) тільки людини;
- г) людини й більшості тварин.

3. Психіка людини:

- а) передається дитині на генетичному рівні;
- б) розвивається в дитини спонтанно, сама собою;
- в) формується в процесі засвоєння загальнолюдського досвіду;
- г) усі відповіді правильні.

4. Метод організації дослідження, згідно з яким протягом тривалого часу вивчаються ті самі досліджувані, називають:

- а) лонгітюдним;
- б) експериментом;
- в) порівняльним;
- г) наглядом.

5. Античне психологічне знання було пов'язане з:

- а) філософією;
- б) теологією;
- в) алхімією;
- г) астрологією.

6. Із діяльністю якого автора пов'язують початок історії наукової психології:

- а) Гіппократа;
- б) Вундта;
- в) Арістотеля;
- г) Фрейда?

7. Складний ланцюжок безумовних рефлексів, генетично обумовлених, спільних для окремого виду тварин, – це:
- а) таксиси;
 - б) рефлекси;
 - в) інстинкти;
 - г) навички.
8. Яка форма поведінки найбільш притаманна стадії розвитку психіки «предметне сприйняття»:
- а) інстинкти;
 - б) інтелектуальна поведінка;
 - в) навички;
 - г) рефлекси?
9. Функцією лівої півкулі мозку є:
- а) мовна активність;
 - б) емоційна активність;
 - в) запам'ятовування образів, ідентифікація осіб;
 - г) сприйняття світу похмурим.
10. Функцією правої півкулі мозку є:
- а) детальне сприйняття;
 - б) образне сприйняття;
 - в) мовна активність;
 - г) бачення світу веселим, легким.
11. Психічне відображення це:
- а) точне дзеркальне відображення навколишнього світу;
 - б) активне вибіркове суб'єктивне відображення навколишнього світу;
 - в) довільне фантазування, що існує незалежно від навколишнього світу;
 - г) усі відповіді правильні.

Тема «Загальне поняття про відчуття»

Теми доповідей і рефератів

1. Зв'язок відчуттів із властивостями зовнішнього середовища та внутрішніх систем організму.
2. Психофізіологічні механізми формування відчуттів.
3. Особливості будови й функціонування зорового сприйняття.

Практичні завдання.

Завдання 1.

Виберіть правильну відповідь із варіантів.

1. Розмовляючи телефоном, ми чуємо не всі звуки, але розуміємо всю фразу завдяки такій властивості сприйняття:
 - а) апперцепція;
 - б) константність;

- в) предметність;
- г) цілісність;
- д) категоріальність.

2. Побачивши незнайомий предмет, ми намагаємося віднайти в ньому подібність зі знайомими нам об'єктами, віднести до якоїсь категорії, у цьому виявляється така властивість сприйняття як:

- а) цілісність;
- б) константність;
- в) апперцепція;
- г) предметність;
- д) категоріальність.

3. Чорнильна пляма, зазвичай, сприймається як цілісний предмет (птаха, якась тварина тощо). Відбувається це завдяки такій властивості сприйняття як:

- а) апперцепція;
- б) цілісність;
- в) категоріальність;
- г) предметність;
- д) константність.

Завдання 2.

Назвіть закономірність відчуттів, що виявляється в підвищенні чутливості органів почуттів при одночасному впливі подразників на інші органи чуття.

Завдання 3.

Визначте відповідність між прикладами та явищами, що їх пояснюють.

1. Перебуваючи деякий час у приміщенні, людина перестає відчувати запах гару.

2. Андрій Скрябін мав кольоровий слух, тобто чув звуки, пофарбовані в різні кольори.

3. Орієнтування сліпоглухих у навколишньому світі обумовлюється активізацією нюхових, рухових і вібраційних відчуттів.

4. Після обтирання обличчя холодною водою гострота зору водія підвищилася внаслідок:

- а) адаптації.
- б) синестезії.
- в) сенсibiliзації.

Завдання 4.

Побудуйте логічний ряд із понять у такий спосіб, щоб кожне попереднє було родовим (загальнішим) щодо наступного поняття.

Відчуття, психіка, дотик, пізнання, відображення, чуттєвий образ.

Завдання 5.

Виберіть слова, що характеризують особливості відчуттів людини.

Суб'єктивність, первинність, відображення, чуттєвий образ, подразливість, пізнавальний процес, живе споглядання, виборче відображення, рефлекторність, матеріальність, об'єктивність, вторинність, інформативність, абстрактність, предметність, властивість мозку.

Тема «Увага»
Теми для рефератів

1. Психологічні теорії уваги.
2. Увага й установка (концепція Д. Н. Узнадзе).
3. Емоційно-моторна теорія уваги Т. Рібо.
4. Прийоми розвитку уваги.

Практичні завдання

Завдання 1. Виберіть правильну відповідь із варіантів.

1. Зосередженість свідомості на якомусь предметі, явищі, переживанні забезпечує:

- а) сприйняття;
- б) увага;
- в) рефлексія;
- г) упізнавання;
- д) усі відповіді правильні;
- е) усі відповіді неправильні.

2. Увага виконує функцію:

- а) активізації потрібних психофізіологічних процесів;
- б) цілеспрямованого організованого відбору інформації, що надходить;
- в) забезпечення тривалого зосередження на об'єкті;
- г) фокусування свідомості на необхідних елементах дійсності;
- д) усі відповіді правильні;
- е) усі відповіді неправильні.

3. Орієнтовний рефлекс розглядається як об'єктивна, вроджена ознака такого виду уваги, як:

- а) мимовільна;
- б) довільна;
- в) післядовільна;
- г) усі відповіді правильні.
- д) усі відповіді неправильні.

4. Умовою виникнення мимовільної уваги є:

- а) несподіванка подразника;
- б) новизна подразника;
- в) інтереси (потяг) людини;
- г) незвичайність подразника;
- д) усі відповіді правильні;
- е) усі відповіді неправильні.

5. Довільна увага:

- а) має біологічне походження;
- б) є продуктом дозрівання організму;
- в) має соціальне коріння;
- г) неминуче формується з віком;
- д) усі відповіді правильні;

е) усі відповіді неправильні.

6. Психологічна сутність довільної уваги полягає в таких факторах:

а) здійснення контролю за об'єктами сприйняття й мислення;

б) спосіб контролю, організованого людиною, зважаючи на об'єктивні вимоги завдання;

в) захоплення незвичайністю об'єкта;

г) орієнтування на ознаки об'єкта;

д) усі відповіді правильні;

е) усі відповіді неправильні.

7. Приділяти увагу означає:

а) обмежувати поле сприйняття;

б) розділяти об'єкт на деталі;

в) виділяти деталі із загального непевного уявлення;

г) посилювати інтенсивність подання;

д) усі відповіді правильні;

е) усі відповіді неправильні.

8. Обмеження обсягу уваги визначає така властивість, як:

а) стійкість;

б) концентрація;

в) розподіл;

г) переключення;

д) усі відповіді правильні;

е) усі відповіді неправильні.

9. Концентрація уваги визначається:

а) підвищенням інтенсивності сигналу з обмеженим полем сприйняття;

б) центральним налаштуванням;

в) функціонуванням домінанти;

г) усі відповіді правильні;

д) усі відповіді неправильні.

Завдання 2.

Дайте відповідь, чому:

а) світлова реклама влаштована так, що світло то загоряється, то гасне;

б) льотчики не можуть одночасно низько вести літак і відшукувати на землі дрібні предмети;

в) перебуваючи в гостях і будучи повністю захопленим розмовою зі співрозмовником, Ви моментально реагуєте на своє ім'я, неголосно вимовлене в іншій групі гостей («феномен вечірки»);

г) живий, але поверхневий розум французи визначають так: він не здатний до справи, що вимагає тривалого дихання; д) у багатьох спортивних змаганнях звучить попередня команда.

Завдання 3.

Які особливості уваги ілюструють наведені нижче приклади з життя видатних людей? Від чого залежить їхня увага?

1. А. Фур'є до 30-річного віку відрізнявся неприборканим жвавим характером і нездатністю до старанності, але, ознайомившись із математикою, став іншою людиною, а згодом – ученим.

2. Б. Мальбранш випадково й проти свого бажання почав читати трактат Декарта про людину. Це так збудливо подіяло на нього, що викликало сильне серцебиття, через що доводилося постійно відкладати книгу, щоб зітхнути вільно; унаслідок чого він став картезіанцем.

3. Коли І. Ньютон вирішував якусь наукову задачу, він перебував у постійному збудженні, що не давало вченому ні хвилини спокою.

Завдання 4.

Прокоментуйте наведені ситуації. У чому причини неухважності? Геніальність робить людей неухважними чи увага робить із них геніїв?

1. Одного разу І. Ньютон задумав зварити яйце. Узявши годинник, він запам'ятав початок варіння, але через деякий час виявив, що тримає в руках яйце, а варить годинник.

2. Відома історія, коли Н. Жуковський прийшов додому й подзвонив; через двері запитали: «Вам кого?» Він у відповідь: «Скажіть, чи вдома господар?» – «Ні». – «А господиня?» – «Ні, і господині немає. А що передати?» – «Скажіть, що приходив Жуковський».

3. Одного разу у відомого математика Гільберта був званий вечір. Після приходу одного з гостей мадам Гільберт відвела чоловіка в бік і сказала: «Давид, піди змieni краватку». Гільберт пішов. Минула година, а він все не повертався. Стривожена господиня будинку вирушила на пошуки чоловіка і, заглянувши в спальню, виявила, що він міцно спить у ліжку. Прокинувшись, Гільберт згадав, що, знявши краватку, автоматично став роздягатися далі й, одягнувши піжаму, ліг у ліжку.

4. Дені Дідро, наймаючи візників, забував відпускати їх, через що йому доводилося платити за всі дні, які вони марно простоювали біля його будинку.

Завдання 5.

Які з наведених висловлювань помилкові й чому?

1. Увага – необхідна умова виконання будь-якої діяльності.
2. Увага – вроджена, генетична здатність людини.
3. Увага людини визначається структурою діяльності, відображає її протікання та служить механізмом контролю.
4. В акті зосередження свідомості має місце відображення дійсності.
5. Увага – прояв внутрішньої волі, первинної духовної сили людини.
6. Довільна увага – свідомо регульоване зосередження на об'єкті, спрямоване вимогами діяльності.

Тема «Визначення і загальна характеристика пам'яті»

Теми для рефератів

1. Теорії пам'яті в психології.
2. Взаємозв'язок і взаємодія різних видів пам'яті в людини.
3. Практичні висновки-рекомендації щодо поліпшення пам'яті.

4. Індивідуальні особливості пам'яті та здатності людини.

Практичні завдання.

Завдання 1.

Виберіть правильну відповідь із запропонованих варіантів.

1. Сенсорна пам'ять – підсистема пам'яті, що забезпечує:

- а) дію на рівні рецепторів;
- б) збереження інформації в інтервалі менше однієї секунди;
- в) появу зорових образів;
- г) регуляцію діяльності;
- д) усі відповіді правильні;
- е) усі відповіді неправильні.

2. Короточасна пам'ять – підсистема пам'яті, що забезпечує:

- а) збереження інформації в межах двох хвилин;
- б) тривале утримання знань;
- в) можливість довго пам'ятати номер телефону;
- г) короткострокове зберігання інформації;
- д) усі відповіді правильні;
- е) усі відповіді неправильні.

3. Довгострокова пам'ять – підсистема пам'яті, що забезпечує:

- а) величезний обсяг інформації, що зберігається;
- б) тривале утримання знань, збереження умінь і навичок (від годин до десятиліть);
- в) можливість узагальнення образів та уявлень;
- г) зв'язок пам'яті з емоціями;
- д) усі відповіді правильні;
- е) усі відповіді неправильні.

4. Семантична пам'ять – це пам'ять:

- а) у межах якої інформація обробляється в момент кодування;
- б) яка складається зі структур, що дають змогу організувати пізнання світу;
- в) у якій зберігається інформація про життєво важливі події;
- г) у якій зберігається приватна, «прохідна» інформація;
- д) усі відповіді правильні;
- е) усі відповіді неправильні.

5. Які з названих тверджень характеризують пам'ять:

- а) завжди відіграє позитивну роль у процесах мислення;
- б) може викликати деяку функціональну ригідність;
- в) завжди полегшує вирішення завдання;
- г) усі відповіді правильні;
- д) усі відповіді неправильні.

Завдання 2.

Які з названих понять можна віднести до пам'яті, а які характеризують поняття уяви?

Досвід, упізнавання, мрія, забування, пригадування, збереження, мета, відтворення образу, наслідки впливу подразника, передбачення, творчість, відображення, що випереджає, мрії, відтворення образу, спогад, фіксація інформації, узагальнений чуттєвий образ, запам'ятовування, ілюзія, фантазія, модель майбутнього, розповідь про минуле, розповідь про майбутнє, ідеал, гіпотеза, уява, галюцинація, ремінісценція, словесний портрет.

Завдання 3.

Проаналізуйте подані твердження. Які з них неправильні? Поясніть свою точку зору.

1. Механізм короткочасної пам'яті дозволяє інформації зберігатися менше секунди.
2. Ємність довгострокової пам'яті й тривалість зберігання в ній інформації залежить від важливості матеріалу, що запам'ятовується.
3. Інформація завжди легше відтворюється в тому контексті, у якому відбувалося її запам'ятовування.
4. Ми завжди довше пам'ятаємо про роботу, яку встигли закінчити.
5. Серйозне опрацювання матеріалу протягом короткого часу призводить до більш ефективного запам'ятовування, ніж тривале його вивчення.
6. Завжди легше згадати будь-який елемент минулого досвіду, ніж упізнати його серед інших предметів.
7. Короткочасна пам'ять істотно поліпшується у віці від 5 до 11 років.
8. Процеси пам'яті не пов'язані з процесами мислення.
9. В оперативній пам'яті інформація зберігається триваліший термін, ніж у короткочасній.

Завдання 4.

За яких умов названі образи належать до пам'яті, а за яких до уяви?

Опосередкований спосіб, трансформований образ, художній образ, образ уявлення, синтезований образ, образи-копії, типовий образ, музичні образи уявлення, акцентований образ, фантастичний образ, свідомо реконструйований образ, асоціативний образ, послідовний образ, гіперболізований образ, образи сновидінь, галюцинаційні образи.

Завдання 5.

Індивідуальні відмінності пам'яті виявляються, зокрема, в тому, що деякі люди продуктивніше зберігають образний матеріал, інші – словесний, а треті однаково запам'ятовують і той, і інший. Визначте, у яких твердженнях мова йде про наочно-образний, словесно-логічний (абстрактний) чи проміжний типи пам'яті.

Сталевари пам'ятають безліч відтінків червоного кольору; математик легко запам'ятає інформацію у вигляді формули; продавець пам'ятає ціни й види продукту певної ваги; студент на іспиті пам'ятає, що потрібний йому матеріал був надрукований на сторінці зліва внизу; закрійник пам'ятає лекала поширених фасонів і легко впізнає їх за описом замовника; живописець пам'ятає поєднання кольорів заходу в Гімалаях; музикант на слух може награти будь-яку мелодію; літній учитель пам'ятає обличчя учнів багатьох своїх випусків; учитель-

літератор знає на пам'ять величезну кількість віршів; жителі північних районів пам'ятають різні «кольори білого снігу»; поліглот вільно володіє 12 мовами; читач, що випадково закрити книгу, легко знаходить місце, на якому зупинився; приїхавши вдруге до малознайомого міста, людина чітко уявляє дорогу до потрібного місця.

Тема «Уява»

Теми для рефератів

1. Уява й індивідуальна творчість.
2. Уява та проектні особистісні тести.
3. Уява й художня творчість.

Практичні завдання

Завдання 1.

Виберіть правильний варіант із запропонованих відповідей.

Уява – це форма психічного відображення ...

- а) що встановлює зв'язки й відносини між пізнаваними об'єктами;
- б) предметів та явищ загалом при їхньому безпосередньому впливі на органи чуття;
- в) окремих властивостей предметів та явищ;
- г) що полягає у створенні образів на основі раніше сформованих уявлень;
- д) усі відповіді правильні;
- е) усі відповіді неправильні.

Завдання 2.

Вставте назву виду уяви, пропущену у визначеннях.

1. Уява, яка з'являється в результаті опису, розповіді, креслення, схеми, символу або знака, є ... уявою.
2. Уяву, що характеризується створенням образів, які не втілюються в життя, називають ... уявою.
3. Уява, яка передбачає самостійне створення образів, речей, що не мають аналогів, нових, реалізованих в оригінальних і цінних продуктах діяльності, називають ... уявою.

Тема «Природа і основні види мислення»

Теми для рефератів

1. Психологія творчого мислення.
2. Особистісні особливості творчої людини.
3. Мислення й інтелект.
4. Діагностика розумового розвитку. Коефіцієнт інтелекту.
5. Проблеми та шляхи розвитку творчого мислення.
6. Порівняльна характеристика теоретичного й емпіричного мислення.

Практичне завдання.

Виберіть правильну відповідь із варіантів.

1. За формою розрізняють такі види мислення:
 - а) предметно-дійове;
 - б) теоретичне;
 - в) інтуїтивне;
 - г) дискурсивне;
 - д) усі відповіді правильні;
 - е) усі відповіді неправильні.
2. Наочно-образне мислення пов'язане з проявами:
 - а) оперування поняттями;
 - б) рефлексії;
 - в) оперування судженнями;
 - г) оперування уявленнями;
 - д) усі відповіді правильні;
 - е) усі відповіді неправильні.
3. Поняття – це найважливіший елемент:
 - а) сприйняття;
 - б) мислення;
 - в) пам'яті;
 - г) мови;
 - д) усі відповіді правильні;
 - е) усі відповіді неправильні.
4. Із розвитком понять відбувається становлення:
 - а) аналізу;
 - б) синтезу;
 - в) порівняння;
 - г) узагальнення;
 - д) усі відповіді правильні;
 - е) усі відповіді неправильні

Завдання 2.

Найпоширенішим є поділ стилів мислення на «теоретиків» (або, у близькій типології В. Оствальда, «класиків») і «емпіриків» («романтиків»). Визначте в наведених нижче характеристиках, де мова йде про «теоретиків», а де про «емпіриків».

1. Вони характеризуються великою спостережливістю, допитливістю, віртуозним використанням порівняльного аналізу.
2. Вони вважають, що відкриття визначаються яскравими спалахами уяви.
3. Згідно з їхньою точкою зору, те, що не можна спостерігати в досвіді, не можна використовувати в науковому міркуванні.
4. Їхня цінність полягає в тому, що зроблені ними відкриття слугують вихідною інформацією для наукового прориву, який реалізується іншими.
5. Їхня сильна сторона – аналітичність, раціональність мислення, невисока емоційність.
6. Вони визнають наукою тільки встановлення зв'язків між безпосередньо вимірюваними величинами.

7. Вони долучаються до прориву, позначеному зусиллями інших, і роблять результат доказовим і переконливим.

8. Коли в матеріалі є «біла пляма», вони заповнюють відсутні деталі гіпотезою, що спирається на інтуїцію.

9. Їхня слабкість у надмірній, часто необґрунтованій довірливості щодо знайдених закономірностей.

10. Вони менш спостережливі ніж інші, але й не настільки довірливі.

Тема «Емоційно-вольова сфера особистості»

Практичні завдання

Завдання 1.

Аналітичне завдання (робота в групах). Проаналізуйте, чим відрізняються форми прояву гніву жінок і чоловіків (критерії: логічність, тривалість дозрівання, прояви, закінчення). Дайте рекомендації щодо боротьби з гнівливістю. Чому гнів належить до смертних гріхів?

Завдання 2.

Визначте, до якої категорії емоційних явищ (стенічні й астенічні емоції, настрій, афект, стрес) належить переживання, описане в кожному випадку. За якими ознаками це можна встановити?

1. Отримавши у свої ворота гол, гравці стали непізнаваними – куди й поділися їхній запал та одержимість.

2. Під час складання вступного іспиту з математики сильний учень, відмінник не може впоратися з простенькою задачею. Він каже, що у нього якийсь дивний стан: усе забув.

3. Учень 7 класу розповідає, що коли він дуже засмучений, то завжди всім починає говорити грубості. Злість так захоплює його, що він хоче її вилити на інших. Через це виникають сварки, бійки й інші непорозуміння. Пізніше він шкодує про скоєне й кається.

4. Під час навчання стрибкам із парашутом деякі новачки не знаходять у собі сили, щоб вистрибнути з літака. Інших тільки повторним наказом вдається змусити зробити крок за його межі. Страх і хвилювання не залишають їх і тоді, коли шовковий купол парашута розкривається над головою. Люди втрачають здатність сприймати те, що відбувається, і не можуть зробити жодної розумної дії. Іноді такий стан не можна подолати й доводиться прощатися з мрією про стрибки.

Завдання 3.

Зі списку випишіть а) почуття; б) емоції; в) відчуття.

Поясніть різницю між поняттями.

Азарт, безпека, занепокоєння, подяка, добробут, страх, огида, гнів, вина, велич, влада, захоплення, зарозумілість, голод, гордість, сум, довіра, обов'язок, гідність, спрага, жалість, турбота, заздрість, зловтіха, злість, інтерес, краса, лінь, любов, помста, надія, гордість, гнів, ніжність, ненависть, ворожість, непевність, незадоволення, образа, обожнювання, самотність, обережність, відповідальність, відраза, огида, патріотизм, туга, передчуття, презирство, зневагу, відданість,

пристрасть, радість, розчарування, роздратування, каяття, розгубленість, ревності, нудьга, сексуальність, сміховинність, співчуття, власність, сумнів, спокій, справедливість, страх, сором, тривога, смуток, приниження, переконання, повага, здивування, задоволення, втома, честолюбство, гумор, лють, розпач.

Завдання 4.

Поясніть, чому виникають такі змістові протиріччя у виявленні почуттів.

1. Коли люди зустрічають близьких на вокзалі після довгої розлуки, вони часто плачуть, замість того, щоб радіти.

2. На весіллі молодята, замість того, щоб радіти, часто відчують взаємне роздратування й переживають комплекс негативних емоцій.

3. Коли людина наштотується на перешкоду у своїй діяльності, вона, замість смутку й печалі, часто демонструє гнів, лють, агресію.

4. Спортсмени, виборовши світовий рекорд, замість відчуття гордості й щастя, часто плачуть і дратуються.

5. Коли людину провокують, ображають, зачіпають, вона часто сміється в обличчя кривднику.

6. У напружених екстремальних, ризикованих ситуаціях замість страху люди жартують, сміються.

Завдання 5.

Доведіть, що праця стала основою виникнення й розвитку вольових дій.

Завдання 6.

Чи може бути вольове явище недієвим? Наведіть приклад. Визначте, де в поданих ситуаціях виявляється спонукальна, а де – гальмівна функція волі.

1. П'ятикласник наполегливо працює над завданням із математики, тому що мама дозволяє йому гуляти тільки тоді, коли уроки зроблені.

2. Під час повітряного бою льотчик отримав смертельне поранення. Якоїсь мить він зрозумів, що, якщо випустить із рук штурвал літака, загинуть усі, хто в ньому перебуває. І ось льотчик продовжує керувати літаком. Він благополучно садить його на землю і... з літака його виносять уже мертвим.

3. Абітурієнт уже втретє недобирає балів для вступу на навчання до обраного ЗВО, тож наступного року буде ще більш старанно готуватися.

4. Студент наполегливо вчить формули всю ніч перед іспитом. Очі злипаються, однак він підбадьорює себе думкою, що це останній іспит і він повинен здати його добре, аби не втратити стипендію.

5. Офіціанта образив клієнт ресторану, обливши його горілкою. Однак хлопець стійко переніс цю образу, сподіваючись отримати щедрі чайові.

6. Жінка третій день сидить на дієті, щоб до суботи схуднути до розміру сукні, яку вона планує одягнути на важливу подію.

7. Тринадцятирічний хлопчик купив скарбничку для того, щоб не витратити гроші, які він збирає на шкіряну «косуху».

8. Перед боксерським поєдинком Дерек Чисора дав ляпаса Віталію Кличку й виплюнув воду в обличчя його братові Володимиру, однак брати Клички витримали зневагу й не стали відповідати кривдникові поза рингом.

Завдання 7.

Визначте, які властивості волі (збудливість вольового зусилля, його тривалість, енергійність, придушення дії або здатність до затримки) виявилися в кожній із ситуацій.

1. Згідно з переказами, грецький воїн, пробігши понад 40 км із містечка Марафон в Афіни та принісши звістку про перемогу греків над персами, упав мертвим на міській площі.

2. Конструктор Н., навчаючись у школі, дуже погано креслив, тож вирішив удосконалювати свої вміння. Він почав відвідувати креслярський гурток. Оскільки заняття проходили щопонеділка, хлопцю доводилося проводити за креслярською дошкою всю неділю. За рік учитель визнав креслення Н. кращими в школі.

3. Десятикласник, повертаючись зі школи вздовж берега замерзлої річки, почув крики про допомогу. Побачивши хлопчика, що борсається у воді, юнак скинув взуття, куртку та стрибнув у крижану воду.

4. Жінка поводити себе дивно: підходила до холодильника, кланялася йому й відходила. Пояснювалося все просто: вона хотіла схуднути й написала на холодильнику записку: «Не жерти після 18.00. Якщо зрозуміла – кивни».

Завдання 8.

Ознайомтеся з прийомами самовиховання волі, що включають дотримання таких вимог:

1. Починати потрібно з формування звички долати порівняно незначні труднощі, перешкоди.

2. Надзвичайно небезпечні будь-які самовиправдання. Це брехня не тільки для інших, а й для самого себе.

3. Труднощі й перешкоди треба долати.

4. Прийняте одного разу рішення має бути виконаним до кінця завжди.

5. Окрему мету потрібно ділити на етапи, визначати найближчі перешкоди, подолання яких створює умови для наближення кінцевої мети.

6. Максимально суворе дотримання режиму дня, розпорядку всього життя.

7. Систематичні заняття спортом, уміння долати труднощі під час занять фізичною культурою – це тренування не тільки м'язів, а й волі.

8. І, мабуть, найголовніше у вихованні волі – це самонавіювання.

9. Потрібно завжди пам'ятати: воля, як і будь-яка інша якість, потребує тренування.

Які, на Ваш погляд, прийоми роботи над собою сприяють формуванню вольових якостей особистості?

Завдання 9.

Оцініть наведений список слів залежно від того, які з них більшою мірою характеризують людей із сильною чи слабкою волею щодо себе.

Треба, хочу, сумніваюся, розраховую, можу, необхідно, виконаю, сподіваюся, вмію, повинен, зобов'язаний, ризикну, подумаю, боюся, вирішу, буду, стану, бажаю, вимагаю, наполягаю, роздумую, пораджуся, побоююся,

вагаюся, припускаю, боюся, мучуся, уникаю, неодмінно спробую, упораюся, обов'язково, відкладу, прагну, досягаю, стримуюся.

Контрольний тест

1. Емоції, пов'язані з потребою в пізнавальній і духовній гармонії, називаються:

- а) гностичні;
- б) акізитивні;
- в) гедоністичні;
- г) романтичні.

2. Емоції, пов'язані з потребою в тілесному й духовному комфорті, називаються:

- а) гностичні;
- б) гедоністичні;
- в) глористичні;
- г) романтичні.

3. Сильний і порівняно короткочасний емоційний стан, який виникає у зв'язку з різкою й несподіваною зміною актуальних для суб'єкта життєвих обставин і супроводжується руховими й тілесними проявами, – це:

- а) стрес,
- б) афект;
- в) депресія;
- г) емпатія.

4. Визначте властивість людини, яка виявляється в її здатності свідомо управляти своєю психікою та вчинками, регулювати свою діяльність:

- а) самосвідомість;
- б) воля
- в) емоції;
- г) свідомість.

5. Здатність людини співчувати, «стати» на місце іншої людини – це:

- а) інсайт;
- б) імпринтинг;
- в) емпатія;
- г) рефлексія.

6. Емоції можуть бути:

- а) позитивними;
- б) негативними;
- в) байдужими;
- г) стенічними;
- д) астенічними;
- е) всі відповіді правильні.

7. Спокій, хвилювання, байдужість, зацікавленість – це:

- а) риси особистості;
- б) психічні стани;

- в) психічні властивості;
- г) індивідуальна психічна діяльність.

8. Інтелектуальні почуття – це:

- а) почуття прекрасного;
- б) любов до рідного краю;
- в) цікавість;
- г) почуття гумору.

9. Вольові якості формуються й закріплюються:

- а) у дитинстві (до 10 років);
- б) у підлітковому віці;
- в) в юнацькому віці;
- г) до 30 років.

10. Одночасний прояв протилежних емоцій і почуттів (наприклад: сміх і сльози, любов і ненависть) – це:

- а) апатія;
- б) амбівалентність;
- в) депресія;
- г) стрес;
- д) антипатія.

11. Емоційний стан, що виникає при невдачах і супроводжується станом безвиході, крахом надій, – це:

- а) апатія;
- б) депресія;
- в) фрустрація;
- г) конформізм;
- д) афект.

12. Дії, що відбуваються під впливом сильних емоцій, називаються:

- а) довільними;
- б) мимовільними;
- в) імпульсивними;
- г) спонтанними;
- д) цілеспрямованими.

13. Стан душевного розладу, пригніченості, пов'язаний із занепадом сил і зниженням активності називається:

- а) стеничними емоціями;
- б) астеничними емоціями;
- в) стресом;
- г) апатією;
- д) депресією.

14. Психічна особливість людини, що виявляється в подоланні перешкод на шляху до поставленої мети, – це:

- а) страх;
- б) воля;
- в) самовиховання;

- г) самовладання;
- г) рішучість.

15. «Я вб'ю тебе! – закричав він і, схопивши зі столу мармурову дошку, з невідомою йому досі силою, замахнувся нею». Про який емоційний стан ідеться:

- а) стрес;
- б) афект;
- в) гнів;
- г) переляк;
- д) фрустрація.

15. Який емоційний стан описано: коли до класу ввійшов директор, учениця, що відповідала біля дошки, розгубилася й замовкла, на навідні питання відповідала плутано. Проте після того, як директор пішов, дівчинка змогла дати чіткі відповіді на всі питання:

- а) стрес;
- б) афект;
- в) афіліація;
- г) атракція;
- д) фрустрація.

Тема «Індивідуально-типологічні властивості людини»

Теми доповідей і рефератів

1. Конституційні теорії темпераменту (Кречмер, Шелдон).
2. Особливості виховання й навчання дітей різного віку з різними типами темпераменту.
3. Формування й розвиток таланту.
4. Роль геніїв у культурно-історичному розвитку суспільства

Практичні завдання

Завдання 1.

Ознайомтесь зі зразками прояву в поведінці людей властивостей індивіда та властивостей особистості. Виберіть окремо зразки поведінки, що характеризують індивіда, та властиві лише особистості.

1. У дівчинки помітна повільність у моториці, у мовленні, у мисленні, у протіканні інших пізнавальних процесів, у виникненні почуттів. Вона неспішно й важко переключається з однієї діяльності на іншу.

2. Студент розповів про те, як він розподіляє час між навчанням, спортом та особистим життям.

3. Пан М. вступив у політичну партію.

4. Викладач Г. вирізняється серед інших виразною мімікою, різкими рухами й швидкою ходою.

5. Учитель вніс пропозиції, запровадження яких значно підвищило успішність учнів під час навчання в школі.

6. В інженера Ш. хороша дикція та приємний голос.

Завдання 2.

Складіть психологічний портрет добре знайомої Вам людини. Назвіть головні особистісні риси, якими вона володіє. Як можна взаємодіяти з цією людиною, зважаючи на особливості її особистості?

Завдання 3.

Саша – типовий представник сангвінічного темпераменту. Яку з рис особистості сформувати в нього найлегше?

Завдання 4.

Оля – типовий представник меланхолійного темпераменту. Які риси особистості можуть сформуватися в неї?

Завдання 5.

Оберіть особливості, властиві сангвініку, флегматику, холерику й меланхоліку. Запишіть їх.

1. Сангвінік
2. Флегматик
3. Холерик
4. Меланхолік

Бадьорий, підвищений настрій, швидка пристосованість до нових обставин, повільне засвоєння й зміна навичок, невпевненість у собі, підвищена емоційна збудливість, витриманість, одноманітність міміки, енергійність, рухливість, пригніченість і розгубленість у разі невдач, швидка поява й зміна почуттів та емоційних станів, низька активність, терплячість, невиразність мовлення, рівний, спокійний настрій, збуджений стан, зосередженість уваги.

Завдання 6.

Прочитайте інформацію, подану в уривках, і визначте тип темпераменту .

1. Улюблений колір – червоний. Вони живуть сьогоднішнім днем. Уже в дитинстві «червоні» діти серед кольорових олівців вибирають саме червоний. І весь світ для них здається яскравим і дивним.

2. Довго пам'ятають образи. Завжди серйозні, майже ніколи не відчують свободи й розкутості, приємної веселості. Вони ніколи не бувають активістами й громадськими діячами. Геніїв на нашій планеті якраз більше серед цих людей. Учені стверджують, що їх приблизно 48 %. Цікаве спостереження зробили лікарі: люди даного типу темпераменту в сільській місцевості нерідко перетворюються на флегматиків, а то й на сангвініків. Можливо, впливає свіже повітря, вода, їжа, праця й те, що в селі немає великого скупчення людей.

3. Нелегко розсмішити або розгнівати. Вони роблять усе без поспіху. Їхні смаки: спокійна музика, спокійна обстановка, пастельні кольори (перевагу надають синьому – світло-блакитному). Надійні в дружбі, сім'ї. В екстремальних умовах губляться, тому потребують підтримки.

4. Завжди перебувають із кимось у стані «війни». Медики стверджують, що в інтернатах, колоніях, в'язницях їх найбільше. Вони надмірно агресивні. Серед композиторів, поетів, акторів, художників багато людей даного типу. Вони розкуті, компанійські. Музику люблять гучну, кольори дуже яскраві, різку

зміну подій. Професії таких людей часто пов'язані з ризиком: дресирувальник, верхолаз, альпініст, атлет цирку, льотчик-випробувач, мандрівник.

Завдання 7.

Які риси характеру виявляються в таких ситуаціях:

1. Людина ретельно готується до публічного виступу.
2. Дівчинка постійно розкидає свої речі, незважаючи на зауваження матері.
3. Школяр часто приходять на заняття з невиконаним домашнім завданням.
4. Старший брат не бажає ділитися солодощами з молодшим.
5. Співробітник не любить, коли його публічно хвалить керівник.
6. У компанії друзів він завжди в центрі уваги.
7. Юнак докладає максимум зусиль, щоб потрапити на міжнародні змагання.
8. Він не може відмовити, коли звертаються за допомогою.
9. Він завжди вітає зі святами всіх рідних і знайомих.
10. Навіть незначна критика викликає в нього негативну реакцію.

Завдання 8.

Для яких професій необхідні такі види здібностей:

- мнемічні;
- інтелектуальні;
- комунікативні;
- художні;
- психомоторні;
- емпатійні;
- творчі;
- вокальні;
- сенсорно-перцептивні (зорові, слухові, нюхові, дотикові, смакові);
- організаторські;
- навчальні;
- мовні.

Контрольний тест

1. Темперамент був уперше описаний:

- а) Арістотелем;
- б) Платоном;
- в) Гіппократом;
- г) Павловим;
- д) Кречмером.

2. Природна схильність до виконання будь-якої діяльності – це:

- а) вольовий характер;
- б) талант;
- в) геніальність;
- г) задатки;
- д) здібності.

3. Тип темпераменту, що характеризується запальністю й поспішністю в діях, – це:

- а) меланхолік;
- б) холерик;
- в) сангвінік;
- г) флегматик.

4. Темперамент, що виявляється в емоційній нестійкості й нерішучості, глибоких переживаннях, навіть через дрібниці, зважаючи на слабкий тип нервової системи, – це:

- а) меланхолік;
- б) холерик;
- в) сангвінік;
- г) флегматик.

5. Темперамент, що характеризується активністю, енергійністю, самовладанням, великою працездатністю, комунікабельністю й легкістю пристосування до мінливих умов навколишнього середовища, – це:

- а) меланхолік;
- б) холерик;
- в) сангвінік;
- г) флегматик.

6. Темперамент, який характеризує індивіда уповільненою швидкістю перебігу нервових процесів, маловиразною мімікою, – це:

- а) меланхолік;
- б) холерик;
- в) сангвінік;
- г) флегматик.

7. Темперамент, що характеризується нестримністю, запальністю, різкістю, стрімкістю й непередбачуваною поведінкою в спілкуванні з оточенням, – це:

- а) меланхолік;
- б) холерик;
- в) сангвінік;
- г) флегматик.

8. Риса характеру, що виявляється в здійсненні швидких необдуманих дій, типова для осіб із холеричним типом темпераменту, називається:

- а) відповідальність;
- б) самостійність;
- в) одержимість;
- г) імпульсивність;
- д) відповідальність.

9. Уроджена якість, що забезпечує успішність виконання певної діяльності, називається:

- а) здібності;
- б) обдарованість;

- в) талант;
- г) задатки;
- д) геніальність.

10. Індивідуально-психологічні особливості особистості, які є умовою успішного виконання діяльності й легкості її освоєння, – це:

- а) здібності;
- б) обдарованість;
- в) талант;
- г) задатки;
- д) геніальність.

11. Вищий рівень розвитку здібностей, що забезпечує потребу у творчості й високопродуктивній діяльності, – це:

- а) здібності;
- б) обдарованість;
- в) талант;
- г) задатки;
- д) геніальність.

12. Уроджені анатомо-фізіологічні особливості нервової системи, що дозволяють успішно опановувати ту чи іншу діяльність, називаються:

- а) здібності;
- б) обдарованість;
- в) талант;
- г) задатки;
- д) геніальність.

13. Спонукач до діяльності, пов'язаний із задоволенням певної потреби, – це:

- а) інтерес;
- б) мотив;
- в) цілеспрямованість;
- г) рішучість;
- д) потреба.

14. Головна причина активності людини, пов'язана зі станом потреби й залежності від конкретних умов існування, – це:

- а) потреба;
- б) інтерес;
- в) соціалізація;
- г) інтуїція;
- д) конформність.

15. Дія або елемент поведінки, виконання якого стало потребою, називається:

- а) звичка;
- б) вчинок;
- в) навик;
- г) вміння;

д) працьовитість.

16. Риса характеру особистості, провідним мотивом діяльності якої є прагнення до досягнення першості, слави, почесного становища у сфері суспільного життя, – це:

- а) честолюбство;
- б) рішучість;
- в) одержимість;
- г) імпульсивність;
- д) самовпевненість;
- е) егоїзм.

17. Найважливішими для людини, на думку Маслоу, є потреби:

- а) біологічні;
- б) самоактуалізації;
- в) пізнавальні;
- г) соціальні;
- д) природні.

18. Спосіб психологічного захисту, результатом якого є стирання негативної інформації, – це:

- а) раціоналізація;
- б) витіснення;
- в) проекція;
- г) ідентифікація.

19. Спосіб психологічного захисту, результатом якого є зниження цінності недосяжного, – це:

- а) раціоналізація;
- б) витіснення;
- в) проекція;
- г) ідентифікація.

20. Спосіб психологічного захисту, результатом якого є несвідоме приписування іншій людині своїх негативних бажань, – це:

- а) раціоналізація;
- б) витіснення;
- в) проекція;
- г) ідентифікація.

Тема «Особистість і діяльність»

Теми для рефератів

1. Оптимізація процесу спілкування.
2. Особливості спілкування в соціальних мережах.
3. Проблеми й перспективи ділового INTERNET-спілкування.
4. Проблеми міжкультурних бар'єрів у спілкуванні.
5. Мистецтво спілкування з батьками й дітьми.
6. Проблеми професійного спілкування в умовах навчання у вищій школі.

Практичні завдання

Завдання 1.

Проаналізуйте наведені нижче афоризми.

1. Не засмучуюся, якщо люди мене не розуміють, засмучуюся, якщо я не розумію людей. *Конфуцій.*
2. Додане наостанок завжди здається найважливішим. *Тит Лівій.*
3. Коли сказати нічого, завжди говорять погано. *Вольтер.*
4. Скарга на те, що нас не розуміють, найчастіше походить від того, що ми не розуміємо людей. *Василь Ключевський.*
5. Насолоджуватися спілкуванням – головна ознака дружби. *Арістотель.*
6. Спілкування з поганими людьми псує хороші устої. *Ієронім.*
7. Часто під час спілкування з людьми необхідно з доброзичливості симулювати, нібито нам незрозумілі мотиви їхніх дій. *Фрідріх Ніцше.*
8. Будь-яке спілкування, що не підносить, тягне вниз, і навпаки... *Фрідріх Ніцше.*
9. У спілкуванні варто триматися так, щоб друзів не робити ворогами, а ворогів друзями. *Піфагор.*
10. Близьке спілкування – ось звідки беруть початок ніжна дружба й сильна ненависть. *Антуан де Рівароль.*
11. Без дружби ніяке спілкування між людьми не має цінності. *Сократ.*
12. Спілкування облагороджує й підносить; у суспільстві людина мимоволі, без будь-кого удавання тримає себе інакше, ніж на самоті. *Людвіг Фейєрбах.*
13. Люди, пізнання яких однакове, недовго залишаються кращим товариством одне для одного. *Ральф Емерсон.*
14. Обмеження в їжі повертають нам тілесне здоров'я, а обмеження в спілкуванні з людьми – душевний спокій. *Б. Сен-П'єр.*
15. Треба набагато частіше слухати, ніж говорити, бо дуже важко говорити багато, не сказавши чогось зайвого. *Людвиг XIV Бурбон.*
16. Критика подібна до поштового голуба: вона завжди повертається назад. *Дейл Карнегі.*

Завдання 2.

Обробіть поданий текст для усного повідомлення в такий спосіб: витративши п'ять хвилин, використати всі відомі Вам засоби переконання, доповнити інформацію й подати повідомлення відповідно до завдання:

- а) щоб сприймався нейтрально, наприклад, як наукове повідомлення на конференції;
- б) спростувати його, піддати нападкам, усіляко очорнити;
- в) подати у хвалебному тоні, щоб сприймався, наприклад, як реклама приватної практики знайомого психолога.

Щастя й удача обов'язково прийдуть

Психологи відзначають, що успіх зумовлений як елементами везіння, так і певною логікою, стереотипами поведінки, закладеними в нас самих. Ділову людину характеризує організованість, уміння чітко вести справи, правильно

організувати робоче місце, час і себе, поєднувати у своєму іміджі елегантність і діловитість. варто іноді переглядати свої реальні можливості, цінності, коло спілкування – це дасть змогу більшою мірою планувати реальне.

Умійте позбавлятися від непотрібних емоцій: негативні стани гальмують Ваше просування вперед. Пам'ятайте, що можливих рішень завжди більше, ніж ми думаємо. Розвивайте в собі впевненість, вона передається іншим, що позитивно позначиться на стані Ваших справ. Учїться вмінню спілкуватися: слухати, розмовляти, ставити питання, відповідати на них.

Підсильте свої можливості, звернувшись до мови ділового одягу. Учїться розслаблятися й відновлювати свої внутрішні ресурси. Запорука успіху – у нашому бажанні самовдосконалюватись, в удосконаленні своєї зовнішності й особистісних якостей. Успіх приходить до тих, хто в нього вірить. Дорогу подужає той, хто йде.

Завдання 3.

Складіть імпровізацію – логічно завершений фрагмент виступу (не більше двох хвилин), до якого органічно включіть за пропонований матеріал (один із них).

1. Провал – це можливість почати знову, але ефективніше. Успіх – це коли отримуєш те, що хочеш. Щастя – це коли те, що ти отримуєш, тобі подобається. Я не знаю ключа до успіху, але ключ до провалу полягає в спробі принести задоволення всім. *Генрі Форд.*

2. Єдині справжні поети нашого часу служать у рекламних агентствах. *Теннесі Вільямс.*

3. Тихіше їдеш – далі будеш.

4. Того, хто бажає, доля веде, а хто не хоче – тягне.

5. Якщо єдиний інструмент, яким Ви володієте, – це молоток, то багато що навколо здасться Вам цвяхами. *Марк Твен.*

6. Велика удача спричиняє багато дрібних неприємностей (*японське прислів'я*).

7. Не пливи за течією, не пливи проти течії – пливи поперек течії, якщо хочеш досягти протилежного берега (*китайська мудрість*).

Завдання 4.

Виконайте вправи на формування оптимального тону спілкування. Наведені фрази прочитайте з п'ятьма різними відтінками тону й голосу (спокійним, дружнім, злісним, уїдлигим, керівним).

Слухачі повинні визначити, який відтінок тону Ви презентували.

1. Не читайте свою доповідь з кам'яним обличчям і стоячи як бовдур.

2. Хіба Ви не знаєте, що ця людина тут більше не працює?

Завдання 5.

Виконайте завдання на формування вмінь вести полеміку щодо певної теми.

Підготуйте дискусію за однією з тем або запропонуйте свою.

1. Реклама: наука чи мистецтво?

2. Жінка й кар'єра: «за» і «проти».

3. Талант: щастя чи проблема?

Завдання 6.

Поясніть причини відсутності розуміння в міжкультурній комунікації. Використайте знання про психологічну дистанцію та її норми в різних народів.

1. Японці сідають досить близько одне до одного й частіше використовують контактний погляд, ніж американці; їх не дратує необхідність стикатися ліктями, колінами; американці вважають, що азіати фамільярні й надмірно «давлять», а азіати вважають американців занадто холодними й офіційними.

2. Коли зустрічаються й розмовляють два американці, вони стоять на відстані близько метра одне від одного, якщо ж це американець та японець – вони повільно пересуваються кімнатою: японець наступає, а американець відступає. Чому так відбувається?

3. Молоду пару, яка нещодавно емігрувала до Чикаго з Данії, запросили в місцевий американський клуб. За кілька тижнів після цього жінки з клубу стали скаржитися, що данець до них чіпляється, а чоловіки відчули, що датчанка своєю поведінкою нібито натякає на свою доступність у сексуальному плані.

4. При рукостисканні сільські жителі простягають руку здалеку й нахиляють корпус уперед, але з місця не сходять. Городяни наближаються до партнера досить близько для того, щоб потиснути руку. Чому так відбувається?

КОНТРОЛЬНИЙ ТЕСТ

1. Інтерактивний аспект спілкування – це:

- а) обмін інформацією між людьми;
- б) організація взаємодії між людьми;
- в) сприйняття людьми одне одного.

2. Семантичний бар'єр у процесі спілкуванні – це:

а) політичні, релігійні, професійні розбіжності, що визначають ступінь авторитету комунікатора для реципієнта;

б) різні мови, діалекти, дефекти мовлення, неправильна граматична будова фраз;

в) спотворення інформації під час її передачі через кількох осіб-ретрансляторів;

г) відмінності в системах значень (тезаурусах) учасників спілкування (жаргон, сленг, жарти, цитати, звороти мовлення).

3. Інформаційно-дефіцитний бар'єр у процесі спілкуванні – це:

а) політичні, релігійні, професійні розбіжності, що визначають ступінь авторитету комунікатора для реципієнта;

б) різні мови, діалекти, дефекти мовлення, неправильна граматична будова фраз;

в) спотворення інформації під час її передачі через кількох осіб-ретрансляторів;

г) механічний обрив інформації;

д) невідповідність стилю мовлення комунікатора й ситуації спілкування (або стилю мовлення та психологічного стану);

е) відмінності в системах значень (тезаурусах) учасників спілкування (жаргон, сленг, жарти, цитати, звороти мовлення).

4. Такесика – це:

а) біологічно необхідна форма людського спілкування, що виявляється через динамічні доторкання;

б) просторова орієнтація партнерів у момент спілкування;

в) рухи, що сприймаються органами зору, які виконують виразно регулятивну функцію в спілкуванні;

г) ритміко-інтонаційні особливості мови;

д) включення в мову пауз, зітхань, кашлю, плачу.

5. Проксеміка – це:

а) біологічно необхідна форма людського спілкування, що виявляється через динамічні доторкання;

б) просторова орієнтація партнерів у момент спілкування;

в) рухи, що сприймаються органами зору, які виконують виразно регулятивну функцію в спілкуванні;

г) ритміко-інтонаційні особливості мови;

д) включення в мову пауз, зітхань, кашлю, плачу.

6. Підтвердження взаємних рольових очікувань у процесі спілкування – це:

а) ідентифікація;

б) конгруенція;

в) рефлексія;

г) атракція;

д) стереотипізація.

7. Уміння сформулювати до себе емоційно позитивне ставлення – це:

а) ідентифікація;

б) конгруенція;

в) рефлексія;

г) атракція;

д) стереотипізація.

8. Уявне уподібнення себе до іншого під час спілкування – це:

а) ідентифікація;

б) конгруенція;

в) рефлексія;

г) атракція;

д) стереотипізація.

9. Усвідомлення діючим суб'єктом того, як він насправді сприймається й оцінюється іншими індивідами, – це:

а) ідентифікація;

б) конгруенція;

в) рефлексія;

г) атракція;

д) стереотипізація.

10. Психологічний прийом переконання, який стверджує, що черговість наведених аргументів впливає на їхню переконливість (найбільш переконливий такий порядок аргументів: сильні; середньої сили; один, але найсильніший) – це:

- а) правило Гомера;
- б) правило Паскаля;
- в) правило Сократа.

Методи контролю

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	Екзамену	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	
60-63		
35-59	задовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Контрольні завдання за змістовим модулем включають тестові питання (одна правильна відповідь з чотирьох запропонованих).

Контроль самостійної роботи проводиться:

- з лекційного матеріалу – шляхом перевірки конспектів;
- з семінарських занять – на основі перевірки конспектів та виконаних завдань.

Усі форми контролю включено до 100-бальної шкали оцінки.

Оцінювання результатів поточної роботи (завдань, що виконуються на

семінарських заняттях, результати самостійної роботи студентів) проводиться за такими критеріями:

1. Завдання до семінарського заняття (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленням до цілого числа):

0 % – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково та містить суттєві помилки методичного або розрахункового характеру;

60% – завдання виконано повністю, але містить суттєві помилки у розрахунках або в методиці;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки (розмірності, висновки, оформлення тощо);

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

2. Ситуаційні вправи, психолого-педагогічні дослідження та інші завдання творчого характеру (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленням до цілого числа):

0% – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% – завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження студента не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки не системного характеру;

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Рекомендована література

Основна:

1. Буняк Н. А. Загальна психологія : лекції. Тернопіль : вид-во ТНТУ ім. І. Пулюя, 2017. 300 с.
2. Варій М. Й. Загальна психологія : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 1007 с.
3. Загальна психологія : практикум : навч. посібник / В. В. Волошина, Л. В. Долинська, С. О. Ставицька та ін. Київ : Каравела, 2005. 280 с.
4. Загальна психологія : підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Каравела, 2017. 464 с.
5. Загальна психологія : хрестоматія : навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.. Київ : Каравела, 2012. 640 с.
6. Киричук О. В., Романець В. А., Татенко В. О. Основи психології : підручник / за заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. Київ : Либідь, 2002. 632 с.
7. Кочубей А. В., Прохоров Б. І. Психологія : навчальний посібник. Рівне : НУВГП, 2011. 193 с.
8. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія : навч. посібнк. К. : МАУП, 2000. 256 с.
9. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник / Видання друге, перероблене та доповнене. Київ : «Центр навчальної літератури», 2004. 272 с.
10. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посібник. Київ : Вища школа, 2004. 487 с.
11. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник : навч. посібник. Київ : Каравела, 2012. 328 с.
12. Павелків Р. В. Загальна психологія : підручник. К. : Кондор, 2009. 576 с.
13. Партико Т. Б. Загальна психологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 416 с.
14. Сисоєва С. О., Поясок Т. Б. Психологія та педагогіка : підручник для студентів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю традиційної та дистанційної форм навчання / Вид. 2-ге, доп., випр. Кременчук, 2008. С.172.
15. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки : посібник. К. : Академвидав, 2003. С.184.
16. Цимбалюк І. М., Яницька О. Ю. Загальна психологія : модульно-рейтинговий курс для студентів вузів : навч. посібник. Київ : Професіонал, 2004. 303 с.
17. Якубовська С. С. Психологія і педагогіка : навч. посібник. Рівне : НУВГП, 2012. 324 с.

Додаткова (допоміжна):

1. Велитченко Л. К. Загальна психологія: довідник конспект. Одеса : Видавець Н. П. Черкасов, 2008. 272 с.
2. Волошина В. В., Долинська Л. В., Ставицька С. О., Темрук О. В. Загальна психологія: Практикум : навч. посіб. / 4-те вид. К. : Каравела, 2011. 280 с.
3. Загальна психологія: практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. /

- В. В. Волошина, Л. В. Долинська, С. О. Ставицька, О. В. Темрук. К. : Каравела, 2005. 280 с.
4. Пашукова Т. І., Допіра А. І., Дьяков Г. В. Практикум із загальної психології / За ред. Т. І. Пашукової. К. : Знання, 2006. 203 с.
 5. Загальна психологія : підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Каравела, 2017. 464 с.
 6. Загальна психологія : хрестоматія : навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Каравела, 2012. 640 с.
 7. Зелінська Т. М., Михайлова І. М. Практикум із загальної психології : навч. посібник. Київ : Каравела, 2010. 272 с.
 8. Киричук О. В., Романець В. А., Татенко В. О. Основи психології : підручник / за заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. Київ : Либідь, 2002. 632 с.

Інтернет-джерела

1. Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (м. Рівне, вул. О. Борисенка, 6). URL: <http://www.libr.rv.ua/>
3. Рівненська централізована бібліотечна система (м. Рівне, вул. Київська, 44). URL: <http://cbs.rv.ua/>
4. Наукова бібліотека НУВГП (м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75). URL: <http://nuwm.edu.ua/naukova-biblioteka> http://nuwm.edu.ua/MySQL/page_lib.php